

Krånglig tjänstepension ger risk för allvarliga misstag

Dagens Nyheter den 26 november 2018

Vi lever allt längre i Sverige och pensionstiden utgör en stor del av vår livstid. Ekonomisk trygghet efter att arbetslivet är avslutat kräver därför att en stor del av inkomsten under arbetslivet sätts av till pensionen. Men det är svårt för pensionssparare att bilda sig en uppfattning om hur den ekonomiska situation som pensionär kommer att se ut.

I dag släpper SNS rapporten *Den komplexa tjänstepensionen*, där vi presenterar resultaten från en omfattande enkät om svenska folkets kunskaper om tjänstepensioner. Enkäten har besvarats av 3.000 svenskar i åldersgruppen 30–60 år och omfattar därmed åldersspannet då de viktigaste besluten om pensionssparande måste tas. Den har tagits fram i samarbete mellan Uppsala universitet, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och Inspektionen för socialförsäkringen (ISF).

Enkäten visar på en oroväckande okunskap om tjänstepensioner. Hälften av de som svarat säger att de tycker att det är svårt, eller mycket svårt, att förstå hur tjänstepensionen fungerar. Nästan var fjärde vet inte ens om de omfattas av något tjänstepensionsavtal. På viktiga kunskapsfrågor om tjänstepensionen, som till exempel hur stora avsättningarna till tjänstepensionen är, om det går att välja hur tjänstepensionen placeras, när eller under hur lång tid som pengarna betalas ut eller hur stora tjänstepensionsutbetalningarna i genomsnitt är, så anger en tredjedel inga eller endast ett rätt svar.

Rapporten visar också att okunskap är tydligt kopplat till en oro att få låg pension. Bland dem med de lägsta kunskaperna oroar sig hälften för att få låg pension. Kunskapen är extra låg bland dem med låga inkomster. Låginkomsttagare löper därför störst risk att begå allvarliga misstag i sparandet och planeringen inför sin pension.

Även den upplevda kunskapen är låg. I samtliga åldersgrupper anser ungefär tre fjärdedelar att de inte är tillräckligt insatta för att förstå hur deras egna val påverkar den framtida pensionen. Många svarar att de kommer att ta tag i det när de närmar sig pensionen. Men faktum är att denna andel är lika hög oavsett ålder. Det finns alltså en utbredd "jag-gör-det-sen"-mentalitet som försämrar förutsättningarna för många att fatta bra beslut.

Enkäten visar att det viktigaste skälet till att man inte anser sig vara tillräckligt insatt är att pensionssystemet är för komplicerat. Därför är det angeläget att göra det lättare för pensionssparare att bilda sig en uppfattning om hur stor deras samlade inkomst blir efter att de slutat arbeta.

I rapporten presenterar vi sju idéer om hur tjänstepensionssystemet skulle kunna förenklas:

- 1. Harmonisera nya tjänstepensionsavtal.**

Olikheter mellan olika tjänstepensionsavtal ökar komplexiteten i tjänstepensionssystemet och utvecklingen späs på i takt med att fler byter avtalsområde. Därför bör avtalen

harmoniseras så att olikheterna mellan avtal blir så små som möjligt. Exempel på harmoniseringar som kan övervägas är intjänandeåldrar till tjänstepension, möjligheter att välja hur kapitalet ska placeras, efterlevandeskydd, utbetalningstider och ålder för automatisk utbetalning.

2. **Utöka flytträtten.**

När allt fler byter arbete, och därigenom avtalsområde, ökar antalet inaktiva tjänstepensioner, så kallade fribrev. Detta är ett problem eftersom enskilda sparare då får många delar i sin tjänstepension som alla fungerar på lite olika sätt. Att kunna överföra kapitalet i samtliga fribrev till en aktiv tjänstepension skulle avsevärt öka överskådligheten. Därför bör arbetsgivare och fackföreningar ställa krav på pensionsbolagen att öka möjligheterna att flytta kapital från fribrev.

3. **Inför ett gemensamt fondtorg.**

Möjligheterna till ett gemensamt fondtorg för alla valbara delar i tjänstepensionen bör utredas. Vi ser inte att den nuvarande fragmenteringen på fondmarknaden gynnar pensionsspararna. Ett gemensamt fondtorg skulle kunna öka transparensen och konkurrensen mellan pensionsbolagen.

4. **Avskaffa obligatoriska traditionella försäkringar.**

I några tjänstepensionsavtal är en del av sparkapitalet bundet till så kallad traditionell försäkring. Det motiveras med att avgifterna är låga och att placeringsrisken är låg. Det finns två problem med obligatoriska traditionella försäkringar. Det första är att det inte går att flytta kapitalet så att allt insparat tjänstepensionskapital kan ligga i samma fond/försäkring. Det andra är att det inte går att välja riskprofil. Trots att traditionella försäkringar har låg risk är det svårt att se varför en sparare ska hindras från att kunna välja ännu lägre risk.

5. **Vidareutveckla Minpension.se.**

Den webbaserade plattformen Minpension.se är ett utmärkt initiativ som underlättar för pensionssparare att få en överblick över sin pension och inte minst de olika komponenterna i tjänstepensionen. Plattformen har stor utvecklingspotential. Särskilt angeläget är det att utveckla möjligheterna att göra individuella prognoser (särskilt för yngre sparare) och kunna se den årliga förändringen i det totala pensionskapitalet, det vill säga både för tjänstepensionen och den allmänna pensionen. Dessutom bör möjligheterna att använda Minpension.se i utbildningssammanhang för pensionsrådgivare och lärare vid olika utbildningsinstitutioner utvecklas.

6. **Bilda en gemensam organisation för tjänstepensioner.**

Pensionsmyndigheten är ansvarig för att tillhandahålla både generell och individuell information om den allmänna pensionen. En gemensam organisation för tjänstepensionen som inkluderar både pensionsbolag och arbetsmarknadens parter skulle minska fragmenteringen i information om tjänstepensionen och underlätta för enskilda pensionssparare att överblicka vilken roll olika aktörer har och vilka intressen de företräder.

7. **Stärk undervisningen om pensionssystemet vid gymnasie- och grundskolor.**

Undervisning om pensionssystemet ingår inte i någon kursplan för gymnasieskolan. I ämnet samhällskunskap ingår ett litet moment om privatekonomi, men kursböckerna berör pensioner alltför kortfattat. Sedan 2015 finns ett obligatoriskt moment om pensionssystemet med på ekonomiprogrammet vid Uppsala universitet. Hur det ser ut på andra lärosäten är i dagsläget oklart. Vi anser att det är viktigt att framtida försäkrings- och bankekonomer har grundläggande utbildning i pensionssystemet.

Fokus i vår rapport ligger på tjänstepensioner men problemen med komplexitet och okunskap är sannolikt stora även inom andra delar av pensionssystemet. En genomlysning av den allmänna pensionen är därför också ytterst angelägen.

Mikael Elinder

Johannes Hagen